

Megjegyzések a törvénykoncepcióhoz

2010. dec.11-én kapta a Magyar tanárok Egyesülete a felkérést, hogy december 30-ig véleményezze a törvénykoncepciót. A karácsonyi ünnepkör időszakát tekintetbe véve fájdalmasan kevés időt kaptak a szakmai szervezetek a vélemény kialakítására.

A „törvénykoncepció vitairata” mint műfaj ismeretlen, új. Nem érthető, hogy a kért „szövegszerű, tényleges javaslat” a Vitaanyag vagy a készülő törvény szövegszerű átalakítására vonatkozik-e. Ugyanakkor mivel a Vitaanyagban megfogalmazottakkal szemben átfogó szakmai fenntartásaink vannak, ezért néhány kiragadott témán szemléltetjük a koncepció tarthatatlanságát.

A főbb témák:

műfaj	kerettanterv
értékalapok	Nemzeti Alaptanterv
centralizálás – uniformizálás	érettségi
átjárhatóság	taneszközök
iskolarendszer	pedagógia, differenciált oktatás, létszámok
személyiségfejlesztés	iskolatípusok

- Nem indokolt, hogy nem maga a törvénytörvény, hanem köztes **műfajú**, némileg publicisztikai jellegű szöveg bocsáttatott vitára, ha egyszer a vitaanyag éppen azért ígér keret jellegű törvényt, mert az „érthető és átlátható”. A vitaanyag szurkáló-utalgató megjegyzéseket és deklarációkat tartalmaz, műfaját szakmailag indokló, kifejtő érveléseket, indoklásokat azonban nem. „Vitaanyag”-hoz – szemben a törvénytervezettel – nem „szövegszerű és tényleges” javaslatok kívánkoznak.

- A vitaanyag, noha önmeghatározása szerint kerettörvény előzetese, igen sok részletkérdést szabályoz. (Pl. munkaközösség-vezetők öt évre szóló egyszeri kinevezése, igazgatóhelyettesek testületi javaslata, a tankönyv otthoni tanulást elősegítő jellegű eszközként való definiálása, a tanulók ünnepélyeken való részvételének kötelessége, az iskolaérettségi vizsgálat részletei stb.) Esetlegesen tűnik, hogy mi kap részletezést, s miben biztosít nagyvonalú szabadságot az anyag (pl. a pedagógus joga, hogy „elismerjék”).

- A kerettörvény-jelleggel együtt jár a rendeleti szabályozás, ami instabilitással fenyegeti az oktatási rendszert, s parlamenti jóváhagyási körből fontos kérdéseket kivon.
 - A törvénykoncepció mintha nem egy folyamatosan fejlődő-fejlesztendő **iskolarendszerben** gondolkodna, hanem egy zárt egészben, amelyet csak rendeletekkel kell igazítani. Mintha az iskolának nem állandóan új kihívásokkal kellene megbirkóznia.
 - „a Pedagógus Kamaráról szóló törvények további jogokat és kötelezettségeket határoznak meg, etikai normákat tartalmaznak” – amíg erről a testületről/intézményről semmi nem tudható, addig nehezen véleményezhető az az ellenőrzési-irányítási rendszer, melynek az adott testület az egyik kulcseleme. Az azonban biztos, hogy a rendeletekkel való ad hoc szabályozás mindenképpen veszélyezteti a kiszámítható, nyugodt, tervezhető munkát.

- Az új **értékalapok** nincsenek kibontva a koncepcióban, csak a kifejezés polemikus jellege érzékelhető. A polémiát nyelvileg a közszolgálatosság kontra szolgáltatás, illetve egyéni igényekkel szembeállított közjóra való hivatkozás határozza meg. A közjónak ez a szembeállítása az egyéni igényekkel homályos és vitatható érdekfelfogásra utal. Mintha a diák személyiségfejlődése nem a közjót szolgálná.
 - Definiálatlan és törvénybe nem illő fogalmakat tartalmaz a koncepció (pl. lélek, közműveltség, bizalom, erkölcsi érték, „kiemelt erkölcsi követelmények”, pedagógus hitele).

- Egyet lehetne érteni elvileg mind a NAT tartalmi elemekkel való kiegészítésével, mind a kerettantervek számának csökkentésével, mind a tankönyvkínálat minőségi szelekciójával, akkreditációs és támogatási mechanizmusának változtatásával, mind a pedagógiai ellenőrzés erősítésével, ha ezek mellett a **centralizáló**, a rendszer átláthatóságát és ellenőrizhetőségét növelő lépések mellett láthatóak lennének az iskola önállóságát, a rugalmas alkalmazkodást, a pedagógiai differenciálást és a szükséges innovációkat támogató garanciák.

- Az **átjárhatóság** mítosza a centralizáló-uniformizáló oktatáspolitikai demagóg jelszava.

Főképp azért, mert három dologtól vonatkoztat el:

- Magyarországon meglehetősen kicsi a területi mobilitás, tehát nem annyira fontos ez a szempont.
- Nem bizonyítható, sőt nem igaz, hogy a mindenütt azonos és azonos ütemben tanított ismeretek és nem a kompetenciák vagy képességek fejlettsége garantálja a sikeres iskolaváltást. Mit jelent egy költő vagy egy vers tanulása? Aki „tanulta” *Az alföldet* egy adott időpontig, az tud iskolát váltani, aki nem, de remek versértő, műelemző, szövegalkotó, az ne tudná bepótolni, hogy régi iskolájában még nem került elő *Az alföld*?
- Az egységességgel és az átjárhatósággal aligha egyeztethető össze a középiskola által megállapítható saját felvételi követelményrendszer. Mindkettő nem mondható egyszerre.

- A magyar **iskolarendszer** nagyon **differenciált** s ennek megfelelően kivételesen **szelektív**. Ezt már nem kell megteremteni. Inkább **differenciáló pedagógiai kultúrára lenne szükség**, mely csökkenti a különbségeket.

- Az oktatás egységességének követelménye (*A közoktatási törvény célja* című részben) ellentmond a **pedagógiai differenciálás** elvének is, amely egyébként az anyagban nemigen szerepel, de ellentmond az iskolarendszer differenciált szerkezetének is, amit a törvény is több helyen emleget.

- Nem szerencsés, hogy a **személyiségfejlesztés**, az egyéni képességek kibontakoztatása intézményi-közoktatásszabályozási szinten nem, csak a *Pedagógus kötelességei* között kerül szóba.

- A közszolgálatosság fogalma amúgy is a diákról mint a nevelés céljáról a nevelőkre helyezné át a közoktatás hangsúlyát.

- A koncepció emlegeti az élethosszig tartó tanulást, de a kompetenciák ritka emlegetésével és főleg a korai iskolázási szakaszokra való szűkítésével, mintha egy **lezárt műveltséganyag** közvetítését látná az iskola céljának. (Lásd pl. a *Középfokú iskola* című alfejezetet!)

- Lebeg megint az a kérdés, hogy a **kerettanterv** egész iskolára vagy tantárgyra vonatkozik-e. Sok helyen (pl. a szakiskoláról és a szakközépiskoláról szóló alfejezetekben) úgy tűnik, hogy a kerettanterv csak az iskolatípusnak vagy a tagozatnak megfelelően térhet el. Ezek szerint csak iskolaszervezeti változatok és nem különböző tantárgy-pedagógiai koncepciók alapján készülhetnek kerettantervek?

- Erősen illúziósnak tűnik, hogy a **NAT** önmagában biztosítani tudná „a minőségi oktatáshoz való hozzáférés közszolgálati garanciáját”. (A NAT-ról szóló alfejezet.) Ehhez az egész rendszer kell: pénz, képzés stb. A szakfelügyelettel együtt sem reális ez a megfogalmazás. A NAT csak keretet adhat, garanciát aligha.
 - „Az általános iskola feladatait jogszabály (Nemzeti alaptanterv) részletezi” – e szerint a NAT alapvetően másra jön létre, mint eddig. A NAT-nak erről az újabb funkciójáról a Vitaanyag egyébként nem tájékoztat.

- A **kerettantervről** szóló rész ismét nem tisztázza az iskolai és a műveltségterületi kerettantervek viszonyát. Az iskolai önállóságot csupán egyfajta bizonytalanul megfogalmazott módszertani szabadság és a kerettantervben szabadon hagyott csekély időkeret van hivatva biztosítani.

- A **helyi tanterv**, pedagógiai program majdhogynem okafogyottá válik a túlszabályozás és a túlzott állami szerepvállalás miatt.
 - Egyrészt 10% időkeret nem sok önállóságot biztosít. A kerettanterv 90%-os feltöltése túltesz az 1978-as *Tanterv és utasítás* szabályozásán. Így nem lehet autonóm, öntörvényű, szabadon gondolkodó embereket nevelni. Ez az arány a magyar iskolarendszer azon sajátosságát sem veszi figyelembe, hogy a különbségek nem az osztálytermeken belül jelentkeznek, hanem egyes iskolák között. Vagyis a minimális eltérés nem biztosítja azt, hogy az egyes iskolák (például gyengébb tanulókkal foglalkozó iskolák) a maguk diákjainak megfelelően alakítsák ki a tananyagukat. Ez pedig azt fogja jelenteni, hogy a közös műveltség megtanítására sokkal kevesebb esély nyílik még annál is, mint eddig.
 - Másrészt a kerettanterv – ha nem pusztán ismeretek felsorolása – nyilván módszertani előírásokat, javaslatokat is tartalmaz. Az önállóság többek között a *különbféle didaktikai koncepciójú* kerettantervek közötti választásban s ezek adaptációjában mutatkozhatna, illetve valósulhatna meg. Ehhez azonban

többféle – s nem csupán iskolatípusonként különböző –, didaktikailag is jelentősen eltérő kerettanterv s ezekre épülő taneszközök kellenének.

- Ellentmondás van abban, hogy a NAT tartalmilag feltöltődik ugyan, mégsem kap legitimáló szerepet, hiszen ezenfelül kötelező kerettantervet választani, s ettől csak – nem tisztázott körülmények, jogosítványok függvényében – miniszteri engedéllyel szabad helyi tantervvel eltérni.
 - Ez a **kettős megkötés** minimalizálja az iskola önállóságát s ezzel rugalmas alkalmazkodásának lehetőségét, pedagógiai differenciáló képességének, adaptivitásának mértékét. Ha a NAT a közszolgálati garanciája, akkor miért kell még egy garanciát beépíteni. (Továbbá a szakfelügyelettel egy harmadikat is.)
- A kétszintű **érettség** a hat kötelező vizsgatárgy sok.
 - Az érettségi nem lehet egyszerre „egyszerűbb, színvonalasabb és költséghatékonyabb”.
 - A szakközépiskolában lehessen szakmai tárgyat választani!
 - Az egyre szélesebb körben elterjedt előrehozott érettségi megszüntetése káros.
- Nem helyes törvényben szabályozni, hogy a **tankönyv** otthoni munkaeszköz.
 - Ha a tevékenységközpontú **pedagógia** kora még nem múlt el, akkor valahogy a taneszközöknek is segítséget kellene nyújtani e pedagógiához. Ezt pedig sem a munkatankönyvek (vagy egyszerűen a kérdező-feladatokat adó, felfedezett tankönyvek) törvényi ellehetetlenítése, sem az (általános) iskolai tankönyv iskolai tulajdonná tétele nem segíti elő. Nem szerencsés ezt segédkönyvi rendszerrel megoldani, mert anyagi okok a segédkönyveket elsöpörhetik, s akkor marad az ismeretanyagra koncentrálnó tankönyv és a segédeszközök nélküli pedagógia.
 - Hiányzik a kooperatív tanulás és egyéb új tanulásszervezési eljárások jogi feltételeinek biztosítása, noha ez teremtette meg a legutóbbi PISA felmérés szövegértési eredményének látványos javulását.
 - Az élethosszig tartó tanulás nem elválasztható a tanulás munkaformáitól, a szociális kompetenciáktól.

- A törvénykoncepció a **differenciált oktatást** a tehetséggondozásra és a leszakadás megakadályozására, illetve a sajátos nevelési igényű diákok oktatására szűkíti le, pedig nem csak a nyilvánvaló – vagy nem is olyan nyilvánvaló – szélsőségek kívánnak egyéni sajátosságokra, tanulási utakra figyelő bánásmódot.
- A **jutalmazás és fegyelmezés** című részbe különösen sok nem törvényszövegbe illő elem került. A tanárok biztonságát fenyegető diákokat nem kerettörvényben kellene ijesztgetni, illetve a pedagógusokat nem itt kellene megnyugtatni. A törvény ne hangulatjavító eszköz legyen!
- Nem világos, hogy a **szülőknek** milyen intézményes beleszólása lehet az iskola életébe. Csak az állami ellenőrzés keményen szabályozott, a többi elég cseppfolyós, esetleges. Nincs tisztázva a szülők jogorvoslati eljárása.
- Nincs kimondva, mi az elvárás az **egyházi iskolákban** a NAT-tal és a kötelezően választható kerettantervekkel kapcsolatban.
 - Az előírt hitéleti (nem világnézeti) tevékenység személyiségi jogokat sért: a kicsi gyerekek iskolán kívüli hitéleti tevékenységét a család irányítja, szervezi, ugyanakkor a hitélet gyakorlását az iskola a gyerektől kéri számon.
- Nem szerencsés, hogy az iskolák (ötévenkénti) **ellenőrzése** minden tantárgyban és területen egyszerre történjék. A szakfelügyelet bevezetése előtt ennek intézményi hátterét jogilag és pénzügyileg törvényben kell kodifikálni.
- A **hat- és nyolcosztályos gimnáziumokkal** szemben támasztott követelmények egy része (pl. harmadik kötelező, negyedik lehetséges idegen nyelv, két emelt szintű érettségi, kötelező önképzőkörök, kötelező, számszerűsített versenyeztetés) mind pénzügyileg, mind a diákok terhelhetőségét tekintve irreális, és rendkívül károsan hat az iskolák szellemiségére. Ezek a kritériumok sok hat- és nyolcosztályos középiskolát ellehetetlenítenek, a megmaradókat embertelen elit-iskolákká alakítják.
- Nincsen szó a vitaanyagban az alternatív pedagógiát alkalmazó oktatási intézményekről.
- Nincsen szó a szakközépiskola nyelvi előkészítő évének lehetőségéről.

- A **vezetők** kinevezéséről szóló alapszöveg és melléklete nincs teljes szinkronban. Az előbbi még több alternatívát tartalmaz.
- Az **osztály- és csoportlétszámok** irányelveiről szóló melléklet sok utópisztikus, irreális elemet tartalmaz. (Pl. évfolyamonként nyolc fővel már indítandó alsó tagozat, stb.) Ez a törvény egyik legcsábítóbb része. Csak hihetünk-e neki? Illetve célszerű-e egyáltalán nyolc fős kistéleplési iskola? Miért kell az ingyenes iskolában térítést fizetni a diákigazolványért?
- Ebben a formájában a tervezet számos (magyarázat, indoklás nélküli) **kiskapu** kitérésére ad lehetőséget (pl. eltérés kerettantervtől, óraszámemelés, „jelképes térítési díj”).

Budapest, 2010. december 29.

a Magyar tanárok Egyesületének Választmánya